

Kokkolan kaupunki

Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma

Sivistystoimi, varhaiskasvatuspalvelut

Hyväksytty Opetus- ja
kasvatuslautakunnassa
14.6.2022

Sisällys

1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	4
1.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	4
1.2	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
2	Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma.....	8
3	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	10
3.1	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	10
3.2	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	12
3.3	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	14
3.4	Arvoperusta	14
3.5	Oppimiskäsitys.....	16
3.6	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	16
3.7	Laaja-alainen osaaminen	17
4	Varhaiskasvatuksen järjestäminen Kokkolassa.....	20
4.1	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Kokkolassa	20
4.2	Varhaiskasvatustyöryhmien välinen yhteistyö	21
4.3	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	21
5	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	22
5.1	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	23
5.2	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	25
5.3	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	26
6	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt Kokkolassa.....	28
6.1	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt.....	30
6.2	Yhteistyön tavoitteet ja käytännöt varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa.....	32
6.3	Eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt.....	33
6.4	Kiusaamisen ehkäisyn ja kiusaamiseen puuttumisen suunnitelma Kokkolan varhaiskasvatuksessa	35
7	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	36
7.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	36
7.2	Pedagoginen dokumentointi.....	37
7.3	Monipuoliset työtavat	37
7.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	38
7.5	Oppimisen alueet.....	39
7.5.1	Kielten rikas maailma.....	39
7.5.2	Ilmaisun monet muodot.....	41
7.5.3	Minä ja meidän yhteisömme	42
7.5.4	Tutkin ja toimin ympäristössäni	43
7.5.5	Kasvan, liikun ja kehityn.....	45
7.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	46

7.6.1	Kaksikielinen varhaiskasvatus	47
8	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen Kokkolassa	49
8.1	Yksikön toimintasuunnitelma.....	49
8.2	Tiimin toimintasuunnitelma.....	49
8.3	Pedagoginen dokumentointi.....	50
8.4	Monipuoliset työtavat	50
8.5	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	51
8.6	Oppimisen alueet.....	52
8.7	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	53
9	Lapsen tuki.....	55
9.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	55
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	55	
9.2	Yhteistyö tuen aikana.....	56
9.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	57
9.3.1	Yleinen tuki	58
9.3.2	Tehostettu tuki	58
9.3.3	Eriytynen tuki	59
9.3.4	Tuen muodot	59
9.4	Lapsen tuen arviointi.....	60
9.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	61
9.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	62
10	Lapsen tuen järjestämisen käytännöt Kokkolan varhaiskasvatuksessa.....	64
10.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	64
10.2	Yhteistyö tuen aikana.....	64
10.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	66
10.3.1	Yleinen tuki	66
10.3.2	Tehostettu tuki	67
10.3.3	Eriytynen tuki	68
10.3.4	Tuen muodot	68
10.4	Lapsen tuen arviointi ja siirtymäkäytännöt.....	70
10.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	71
10.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	71
11	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	72
12	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Kokkolassa	73
13	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.....	74
13.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	74
14	Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kokkolan varhaiskasvatuksessa	76
14.1	Kehittävän arvioinnin periaatteet arvioinnin lähtökohtana.....	76
14.2	Arviointi paikallisella tasolla.....	76
14.3	Arviointi pedagogisen toiminnan tasolla	77

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka¹.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä².

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa³. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁴

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat

¹ Varhaiskasvatustalaki 2 §

² Varhaiskasvatustalaki 21 §

³ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁴ Varhaiskasvatustalaki 22 §

- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁵
- kotoutumissuunnitelma⁶
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁸.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten⁹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁰. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹¹ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹² tuottamia arviointityökaluja.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹³. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁴ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁵. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa

⁵ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁶ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁷ Suositus

⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 20 §

⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 8 §

¹⁰ Varhaiskasvatusturvalaki 24 §

¹¹ Varhaiskasvatusturvalaki 65–73 §

¹² Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹³ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁴ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.¹⁶

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa¹⁷.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁸

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma¹⁹. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁰. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²¹ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²². Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

¹⁶ HE 148/2021, s. 34

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

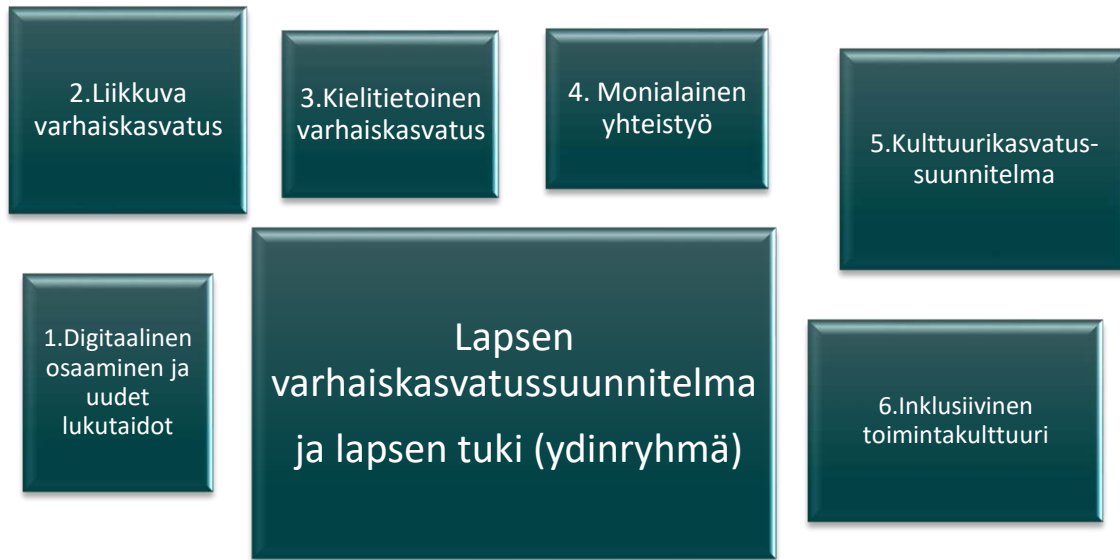
2 Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma

Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) on laadittu yhteisenä suomenkielistä ja ruotsinkielistä varhaiskasvatusta varten. Varhaiskasvatussuunnitelmaa noudatetaan kaikessa varhaiskasvatustoiminnassa Kokkolan kaupungin alueella.

Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelman PDF-versio on luettavissa kaupungin verkkosivuilla. Perhepäivähoidossa ja päiväkodeissa laaditaan yksikkökohtaiset toimintasuunnitelmat Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuen. Toimintasuunnitelmien laatiminen koskee myös yksityisiä toimijoita, palveluseteliyksiköitä ja avointa varhaiskasvatusta.

Kokkolan kuntakohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman ensimmäinen versio laadittiin vuonna 2017. Sitä on päivitetty vuosina 2019 ja 2021 perusteasiakirjamuutosten takia. Varhaiskasvatuksen henkilöstöstä muodostettiin työryhmiä, jolle jaettiin työstettäväksi erilliset osiot. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja esihenkilöt osallistuivat prosessiin erilaisin menetelmin, kuten keskustelutilaisuuksin ja koulutuksin. Huoltajia osallistettiin prosessiin kysymällä heiltä muun muassa toiveita, ajatuksia ja tärkeitä arvoja. Vuonna 2022 varhaiskasvatussuunnitelman päivitystyö toteutettiin uuden lainsäädännön ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden päivityksen pohjalta. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu siten, että se sisältää varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kokonaisuudessaan. Paikalliset lisäykset on tehty aina kunkin luvun jälkeen Kokkolan kaupungin logon alle.

Alla kuvattuna päivitystyöhön sisältyneet kokonaisuudet (kuviot 1). Ydinryhmä koostui eri ammattiryhmistä, erilaisissa tehtävissä toimivista ja molempia kieliryhmiä edustavista henkilöistä. Ydinryhmä keskittyi päivityksen laajimpaan kokonaisuuteen eli varhaiskasvatuksessa annettavan tuen lukuun ja siihen kiinteästi liittyviin aihepiireihin. Muut päivitettyt aihekokonaisuudet näkyvät ydinryhmän ympärillä, ja niiden työstö on tapahtunut lasten ja huoltajien osallisuus huomioiden sekä henkilöstö mukaan ottaen jo olemassa olevien työryhmien kautta.

Kuvio 1. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelmatyön päivitystyön aihekokonaisuudet

Varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentävät paikalliset suunnitelmat ja ohjelmat: esiopetuksen opetussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämissuunnitelma, suunnitelma lääkehoidosta varhaiskasvatuksessa, kotoutumissuunnitelma sekä "Matkalaukku suomen kieleen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa"- materiaali. Toiminnan arviointia ohjaa varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelma, jonka mukaisesti toimintaa arvioidaan säännöllisesti lasten, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön toimesta (luku 14).

3 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

3.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästöjen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut.

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet⁴¹.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴², riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴³. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁴, sosiaalihuoltolakia⁴⁵, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴⁶, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁷ ja terveydenhuoltolakia⁴⁸ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁹ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävä kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴⁶ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁷ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁸ Terveystuololaki (1326/2010)

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatukseen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁰. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵¹. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵² Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵³. Kunnan käytävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁴. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatustilaisissa⁵⁵.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁵⁶. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁷. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁸.

3.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

⁵⁰ Varhaiskasvatustilaislaki 12 ja 19 §

⁵¹ Varhaiskasvatustilaislaki 10 §

⁵² Varhaiskasvatustilaislaki 11 §

⁵³ Varhaiskasvatustilaislaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁴ Varhaiskasvatustilaislaki 25 §

⁵⁵ Varhaiskasvatustilaislaki 75 §

⁵⁶ Varhaiskasvatustilaislaki 10 §

⁵⁷ Varhaiskasvatustilaislaki 7 §

⁵⁸ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁹. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrittelyllään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁰. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatustalain palveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatustalain palveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶¹

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituskeinoja ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶². Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶³.

Varhaiskasvatustalain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁴. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatustalain henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatustalain. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁵. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatustalain. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁷. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustalain toiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatustalain järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustalain toimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustalain toiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatustalain. Lisäksi avoin varhaiskasvatustalain toiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita

⁵⁹ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁰ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶¹ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁶² Varhaiskasvatustalain 34–38 §

⁶³ Varhaiskasvatustalain 25 §

⁶⁴ Varhaiskasvatustalain 2, 25 ja 35 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustalain 1 ja 38 §

⁶⁶ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatustalain (753/2018) 2 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalain 38 §

sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laajalaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁸

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁹

3.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.⁷⁰

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujumuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷¹

3.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja

⁶⁸ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁹ Varhaiskasvatustalaki 13 §

⁷⁰ Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷¹ Esimerkiksi varhaiskasvatustalaki 40–42 §

lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷², varhaiskasvatustilain⁷³ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁴.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁵. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷⁶

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustilakemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyhteistyölle⁷⁷. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷³ Varhaiskasvatustilain 20 §

⁷⁴ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

⁷⁵ Varhaiskasvatustilain 15 a §

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 6 kohta

edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

3.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

3.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁸.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatustieteellinen, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §
Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma

eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laaja-alaiselle osaamiselle, pedagogiselle toiminnalle, ja lapsen tuelle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

3.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoita ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden

ilmaisussa ja itesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

4 Varhaiskasvatuksen järjestäminen Kokkolassa

Kokkolan varhaiskasvatuspalvelut on osa sivistystoimea. Varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluista päättää opetus- ja kasvatuslautakunta. Palvelut on jaettu paikallisesti viidelle toiminta-alueelle. Kaupunki tuottaa suurimman osan varhaiskasvatuspalveluista omana toimintana päiväkodeissa, kotona toteutettavana perhepäivähoitona ja ryhmäperhepäivähoitona. Näiden lisäksi varhaiskasvatusta järjestetään Kokkolassa sekä palvelusetelitoimintana että yksityisenä toimintana. Sääntökirjalla palvelusetelipalveluiden tuottamisesta ohjeistetaan ja valvotaan palveluntuottajia.

Kokkolassa varhaiskasvatuspalveluja tarjotaan suomen ja ruotsin kielellä. Pikiruukin yksikössä on kielikylypyopetusta (englanti, ruotsi). Laajennetulla toiminta-ajalla toimii Hakalax daghem ja Pajulinnun päiväkoti Kälviällä. Vuorohoitoa tarjotaan Kotimetsän päiväkodissa.

Kaupungin varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä lapsiryhmät muodostetaan lain ja asetuksen mukaan tilat ja lasten tarpeet huomioiden. Varhaiskasvatuksen henkilökuntarakenne ja kelpoisuusvaatimukset määritellään varhaiskasvatuslaissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat (veo) toimivat varhaiskasvatuksessa lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen asiantuntijoina muun henkilöstön tukena. Palveluohjauksella vastataan lasten ja perheiden erilaisiin tarpeisiin ja kohdennetaan palvelutarpeet ja resurssit parhaalla mahdollisella tavalla (lasten tuen tarpeen huomioiminen, vuorohoidon tarve, kielikysymykset tms.).

Lisätietoja varhaiskasvatuspalveluista, toimintayksiköistä ja mm. varhaiskasvatukseen hakemisesta löytyy kaupungin nettisivuilta www.kokkola.fi > kasvatus ja koulutus > varhaiskasvatus. Tulostettavia ja sähköisesti täytettäviä lomakkeita on saatavilla varhaiskasvatuksen palveluohjauksen nettisivulta.

4.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma Kokkolassa

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan Päikky-ohjelmaan, jossa huoltajat hyväksyvät sen ja pääsevät näkemään lapsen ajantasaisen varhaiskasvatussuunnitelman. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut (vasu-keskustelut) käydään vähintään kerran vuodessa. Varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin kuuluu muun muassa lapsen havainnointi, havaintojen dokumentointi, yhteistyö huoltajien kanssa, lapsen mielipiteiden ja ajatusten kuuleminen, vasu-keskustelujen pitäminen, lapselle annettavan varhaiskasvatuksen suunnittelu ja arviointi sekä mahdollisten tuen tarpeiden arviointi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan luvussa 1.3 kuvatut asiat. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa korostuvat lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, ja se toimii

varhaiskasvatustoiminnan suunnittelun ja toteuttamisen välineenä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin voi sisältyä erilaisia moniammatillisia, monialaisia tai muita palavereja ja/tai verkostotyötä, jolloin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään niiltä osin, kuin on tarpeen varhaiskasvatuksen toteuttamisen kannalta.

4.2 Varhaiskasvatussyksiköiden välinen yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa yhteistyötä tehdään paikallisesti ja alueellisesti. Paikallisella ja alueellisella yhteistyöllä kehitetään varhaiskasvatusta erilaisissa toimintaympäristöissä.

Varhaiskasvatuksen yksiköiden välille muodostetaan yhteistyötä tukevia rakenteita, kuten opettajien pedagogisia tapaamisia ja alueellisia johtajien tapaamisia. Lisäksi varhaiskasvatuksen sisäisillä vastuuhenkilöryhmillä (esim. liikuntavastaavat, S2-yhdyshenkilöt) on yhteistyötapaamisia ja työpajatyöskentelyä, joissa voidaan jakaa henkilöstön vahvuuksia ja osaamista. Kulttuuri- ja liikuntatapahtumia toteutetaan toimintakauden aikana yhdessä. Mentorointiryhmään osallistumista tarjotaan etenkin uran alkua- tai muutosvaiheessa oleville työntekijöille. Varhaiskasvatussyksiköiden välistä yhteistyötä tehdään myös esimerkiksi loma- aikoina, jolloin eri yksiköiden toimintoja ja henkilöstöä yhdistetään kulloinkin tarkoituksenmukaiseksi katsotulla tavalla eri toimipisteisiin. Perhepäivähoidossa olevilla lapsilla on varahoitopaikka päiväkodissa. Varhaiskasvatussyksiköillä on myös muita yhteistyötahoja, jotka kirjataan yksikön toimintasuunnitelmiin.

4.3 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksen käytännön toiminnassa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat kokonaisuuden, jossa lapset, varhaiskasvatuksen henkilöstö ja ympäristö ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Pedagoginen, suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toiminta edellyttää henkilöstöltä ammatillista osaamista, jatkuvaa lasten havainnointia ja heidän ajatustensa ja tunteidensa huomioimista, sekä yhdessä sovittujen pelisääntöjen mukaan toimimista.

Yhteistyössä tiimit suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa niin, että lasten hyvinvointi ja oppiminen toteutuvat. Toiminnan sujuvuutta ja ryhmän hyvinvointia tukee henkilökunnan perehdyttäminen sekä yhteisten arvojen ja toimintatapojen pohtiminen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee ja arvioi tiimensä ja oman yksikkönsä toimintaa yksikkökohtaisesti sovitulla tavalla säännöllisesti. On myös tärkeää huomioida, että lapset ja huoltajat tulevat kuulluksi toimintaa ja toimintaympäristöjä suunniteltaessa sekä arvioidessa. Toiminnan suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon kaikki oppimisen osa-alueet ja arvioida niiden toteutumista. Käytännön toiminnassa eri osa-alueiden painottuminen riippuu lapsen kehitysvaiheesta, mielenkiinnon kohteista ja tarpeista. Tunnetaidot ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtiminen ovat tärkeitä taitoja kaikenikäisille. Lapsille on myös annettava mahdollisuus innostua ja kiinnostua erilaisista asioista ja ilmiöistä, joiden tutkimisessa varhaiskasvatuksen henkilöstö auttaa.

5 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisoitteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyvät mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁷⁹. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusiivisten periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusiivisen johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

⁷⁹ HE 148/2021 s. 30–31

5.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁰

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioitettavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita.

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85
Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma

Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸¹ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸². Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸³. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

5.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁴. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

5.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁵.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁶. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁷.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁷ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸⁸. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁸⁹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁰

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

6 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt Kokkolassa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri rakentuu lapsilähtöisyydelle, kokonaisvaltaisuuudelle ja monipuolisuudelle. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Inklusiivinen toimintakulttuuri on sellainen, jossa henkilökunta toimii tavoilla, jotka auttavat jokaista lasta onnistumaan ja kasvamaan omaksi itsekseen. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa lapsia tuetaan heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaan. Yhteisön toimintakulttuuri on jatkuvasti muuttuva ja sitä tulee arvioida ja kehittää säännöllisesti. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava vuoropuhelu.

Kokkolan kaupungissa lapsiystävällisyys ja lasten oikeuksien edistäminen ovat osa toimintakulttuurin perustaa. Lapsiystävällisyys näkyy muun muassa lasten osallistamisen käytäntöjen kehittämisenä sekä perheiden omaa lastaan koskevan asiantuntemuksen arvostamisena. Lapsen oikeuksista kerrotaan ja niitä käsitellään varhaiskasvatuksessa lapsen ikätason ja kognitiivisten kykyjen mukaan. Lapsen oikeuksien käsittely alle kouluikäisten kanssa tapahtuu varhaiskasvatuksen arjessa eri oppimistilanteissa. Lasten oikeuksien käsittely perustuu lapsen ja aikuisen väliseen sensitiiviseen vuorovaikutukseen ja se liittyy laaja-alaisen osaamisen taitojen kehittymiseen. Lasten oikeuksien käsittelyssä hyödynnetään lasten elämänpiiristä nousevia teemoja, sekä vertaisryhmää ja siinä ilmeneviä vuorovaikutustilanteita.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa pidetään tärkeänä lapsen osallisuuden tukemista. Yksikkö- ja tiimikohtaisissa suunnitelmissa tulee käydä ilmi, millä tavoin lasten ja perheiden osallisuus huomioidaan yksikössä. Osallistava pedagogiikka on jatkuvaa, arjessa tapahtuvaa dialogia lapsen ja perheiden sekä varhaiskasvattajien välillä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee tukea lapsen ja perheen osallisuutta lapsen vahvuuksia painottaen. Alle kouluikäisten lasten osallisuuden tukeminen tapahtuu usein toiminnan lomassa, lapsia kuulemalla ja heidän asioidensa äärelle pysähtymällä. Lasten mielipiteet ja toiveet vaikuttavat varhaiskasvatuksen toimintaan ja lapsille tulee tarjota monenlaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia, jotta kaikki voivat kokea osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Kuva 1. "Minkälainen on kiva aikuinen?" Lasten vastauksia varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin kyselyssä 2022.

Johtamisella on keskeinen merkitys toimintakulttuurin kehittämiseen ja laatuun. Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa johtajuuteen kuuluu yksikön toimintakulttuurin kehittäminen yhdessä lasten, huoltajien ja henkilöstön kanssa. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Toimintakauden alussa laaditaan esimiehen johdolla yksikön toimintasuunnitelma (tosu), johon kirjataan muun muassa keskeisiä yksikön toimintaperiaatteita, toimintakauden painopistealueet ja kehittämiskohteet. Yksikön toimintasuunnitelmasta kerrotaan tarkemmin luvussa 8.

Tiimit arvioivat toimintakulttuuria, oppimisympäristöä, lasten osallisuutta ja työtapojaan säännöllisesti toimintakauden aikana ja muokkaavat niitä vastaamaan sen hetkisten ryhmiensä tarpeita ja mielenkiinnon kohteita. Arvioinnin käytänteistä kerrotaan tarkemmin luvussa 14.

6.1 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toinen toisiltaan. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti. Kaiken perustana on myönteinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa on tilaa erilaisille tunteille ja mielipiteille. Tämä mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esim. huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Pienryhmätoiminta on yksi tärkeä toimintamuoto, jota hyödynnetään ryhmä- ja tilannekohtaisesti monin tavoin. Pienryhmätoimintaa hyödynnetään muun muassa ohjatussa toiminnassa, omaehtoisen leikin aikana, siirtymätilanteissa ja muissa varhaiskasvatuksen arjen toiminnoissa. Pienryhmät voidaan muodostaa esimerkiksi lasten kehityksellisten tarpeiden, sosiaalisten taitojen sekä lasten kiinnostuksen ja toiminnan mukaan. Pienryhmät voivat olla pysyviä tai vaihtuvia. Pienryhmässä mahdollistuu lasten havainnointi ja lapsi ja hänen mielipiteensä voidaan huomioida paremmin kuin suuressa ryhmässä. Toiminta pienryhmissä edistää lapsilähtöistä ja osallistavaa toimintaa. Tavoitteena on tarjota monipuolista tekemistä ja tutkimista sekä mahdollisuuksia rauhalliseen toimintaan. Pienryhmätoiminnan käytänteiden ja toteuttamisen tulee olla pedagogisesti perusteltua ja lapsilähtöistä.

Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksiin. Riittävä fyysinen aktiivisuus on pohjana lasten kasvulle ja kehitykselle ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Lasten taidot kehittyvät monipuolisesti, kun heillä on mahdollisuus leikkiä yhdessä muiden lasten kanssa erilaisissa toimintaympäristöissä eri vuodenaikoina. Tämän mahdollistaa liikkumiseen kannustava ilmapiiri, liikuntavälineiden monipuolisuus ja niiden tarjoaminen lasten käyttöön sekä lasten toiveiden kuunteleminen ja havainnoiminen. Henkilöstön tulee opastaa lapsia liikuntavälineiden käytössä sekä sisällä että ulkona ja osallistua toimintaan yhdessä lasten kanssa.

Kuva 2. Kokkolan liikuntavastaavien ajatuksia lapsilähtöisestä liikuntakasvatuksesta

Lähiluonto, rakennettu ympäristö ja digitaaliset ympäristöt tarjoavat monenlaisia oppimisympäristöjä, joita hyödynnetään säännöllisesti ja suunnitelmallisesti. Kokkolassa on hyvät lähiliikuntapaikat, joiden hyödyntäminen monipuolistaa varhaiskasvatuksen toimintaa. Yhteistyö paikallisten liikunta- ja kulttuuritoimijoiden kanssa rikastaa lasten oppimisympäristöjä. Erilaisia digitaalisia sovelluksia ja alustoja voidaan käyttää oppimisen alueiden käsittelyssä, huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja pedagogisen toiminnan dokumentaation apuvälineenä. Digitaalisiin välineisiin tutustutaan ja niitä hyödynnetään lasten ikätaso, tarpeet ja mielenkiinnon kohteet huomioiden. Huoltajia kannustetaan tukemaan lasten liikunnallisten taitojen kehittymistä liikkumalla yhdessä lastensa kanssa.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa tavoitteena on leikkiin kannustava toimintakulttuuri ja oppimisympäristö, jossa ymmärretään leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle.

Toiminnassa hyödynnetään yksikön tiloja monipuolisesti ja mahdollistetaan leikki vaihtuvassa ympäristössä. Monipuolisten ja muunneltavien leikkivälineiden, materiaalien ja tarvikkeiden tulee olla lasten saatavilla. Henkilöstön on tärkeää tunnistaa ja luoda esteetön oppimisympäristö, jossa leikkejä rajoittavia tekijöitä ei ole ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja. Lapsille tulee antaa mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin. Henkilöstö havainnoi lasten leikkejä ja osallistuu niihin tukien leikkitaitojen kehittymistä. Lapsilla ja henkilöstöllä on näin mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa.

6.2 Yhteistyön tavoitteet ja käytännöt varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, huoltajien kanssa sekä siirtymävaiheissa

Yhteistyö varhaiskasvatuksessa mahdollistaa sen, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Yhteistyö huoltajien kanssa perustuu luottamukseen, keskinäiseen kunnioitukseen sekä tasapuoliseen kohtaamiseen puolin ja toisin. Hyvällä ja toimivalla yhteistyöllä on positiivinen vaikutus lapseen, sillä se vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa sekä turvallisuuden tunteeseensa. Se myös yhdistää lapsen, hänen perheensä sekä varhaiskasvattajat yhteisen kokemuksen äärelle.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa henkilöstön ja huoltajien väliselle yhteistyölle luodaan pohja jo ennen lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta. Yhteistyön alkuvaiheessa varhaiskasvatuksen henkilöstön aktiivisuus ja myönteinen suhtautuminen perheeseen on tärkeää. Tämä jatkuu koko hoitosuhteen ajan. Henkilöstön ja huoltajien molemminpuolinen kunnioitus ja luottamus mahdollistavat yhteisten tavoitteiden asettamisen lapsen oppimiselle ja kehitykselle, hänen etujensa mukaisesti. Tämä edesauttaa varhaista puuttumista ja kaikenlaisten asioiden puheeksi ottamista. Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa hyödynnetään *Varhaiskasvatuksen aloitus* –lomaketta, jonka välityksellä henkilökunta saa arvokasta tietoa lapsesta.

Erilaisia huoltajien tapaamisia pidetään tärkeänä yhteistyön muotona kodin ja varhaiskasvatuksen välillä. Päivittäisissä kohtaamisissa vaihdetaan kuulumisia, huomioidaan lapsen omat kokemukset päivästä, sekä annetaan kannustavaa ja positiivista palautetta. Lisäksi vasu- sekä Lapset Puheeksi-keskustelut ja erilaiset tapahtumat antavat mahdollisuuden keskustelulle ja yhteistyölle. Reissuvihot, sähköpostiviestit, puhelinkeskustelut, Päikky-viestit sekä muut sähköiset sovellukset ovat esimerkkejä käytettävistä yhteistyön ja viestinnän välineistä.

Yhteistyön merkitys korostuu siirtymävaiheissa. Tavoitteena on, että lapsen siirtyminen ryhmästä toiseen, yksiköstä toiseen ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on mahdollisimman sujuvaa. Henkilöstö huolehtii siitä, että tarpeellinen tieto siirtyy ajantasaisesti. Siirtymissä ryhmien tai yksiköiden välillä voidaan hyödyntää Lapset Puheeksi -keskustelua.

Lapsen vasu-keskustelu kirjataan Päikky-ohjelmaan. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatussyksiköstä toiseen, siirtyy varhaiskasvatussuunnitelma hänen mukanaan Päikky-ohjelmassa. Jos perhe

muuttaa toiselle paikkakunnalle, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy vanhempien välityksellä. Tällöin alkuperäinen suunnitelma arkistoidaan Kokkolassa.

Esiopetukseen siirryttäessä varhaiskasvatussuunnitelma on arkistoitava varhaiskasvatussyksikössä ja yhteistyössä huoltajien kanssa huolehditaan tarpeellisen tiedon siirtymisestä esiopetukseen. Keväällä tarvittaessa järjestettävään tiedonsiirtopalaveriin kutsutaan mukaan tulevan esiopetusryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen tuen osalta tiedonsiirtokäytänteitä kuvataan enemmän luvussa 10. Tiedonsiirtopalavereissa voidaan hyödyntää Lapset Puheeksi -keskustelua tai neuvonpitoa.

6.3 Eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja käytännöt

Kokkolassa varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä eri alojen toimijoiden kanssa, kuten seurakunnan, liikuntaseurojen, kirjaston ja muiden kulttuuritoimijoiden, oppilaitosten, opetuspalveluiden, Soiten perhetukipalveluiden sekä terveydenhuollon kanssa. Yhteistyötahojen kanssa voidaan tehdä kahdenvälisiä sopimuksia, joissa määritellään yhteistyömuodot tarkemmin (esim. Kokkolan suomalainen seurakunta, oppilaitosyhteistyösopimukset). Opinnäytetöihin liittyvissä tiedonkeruissa opiskelija tekee opinnäytetyösopimuksen sen yksikön kanssa, jossa tietoa kerätään. Lisäksi opiskelija hakee tutkimusluvan kaupungilta. Yksikkö- ja toimintakausikohtaiset yhteistyömuodot ja tavoitteet kirjataan yksikön toimintasuunnitelmaan.

Kokkolassa ja Keski-Pohjanmaalla on useita kulttuuritoimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatus tekee yhteistyötä. Tätä yhteistyötä kuvataan tarkemmin varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelmassa. Toisten toimijoiden kanssa yhteistyö painottuu vierailuihin ja tapahtumiin osallistumiseen, toisten kanssa painottuu varhaiskasvatuksen oma toiminta kirjallisuuden, taiteen tai kulttuurin parissa. Kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti varhaiskasvatuksessa oleva lapsi saa maistiaisista erilaisista kulttuurikokemuksista varhaiskasvatuksessa sekä yhteistyökumppaneiden kanssa. Suunnitelmallisen kulttuuri- ja taidekasvatuksen avulla edistetään lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kaikkia laaja-alaisen osaamisen alueita. Kulttuurimaistiaisten avulla lapsille saadaan positiivisia kulttuurikokemuksia, jotka madaltavat kynnystä kulttuurin ja taiteen pariin myös jatkossa.

Lapsen hyvinvoinnin tukemisen sekä varhaiskasvatuksen tuen toteutumisen kannalta ensiarvoisessa asemassa on yhteistyö neuvolan, perhetukipalveluiden sekä terapeuttien kanssa.

Kokkolan ja Keski-Pohjanmaan alueella on käytössä sote- ja sivistystoimijoiden yhteinen Lapset Puheeksi -palvelumalli (<https://kasvuntuki.fi/menetelmat/perheinterventio/>). Malli pohjautuu yhteisövaikuttavuuden viitekehykseen (www.itla.fi/yhteisovaikuttavuus), ja tähtää lapsen edun ensisijaiseen huomioimiseen tuomalla yhteen lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä eri toimijoita. Malli sisältää matalan kynnyksen palveluiden mahdollisimman varhaisen tukemisen, palvelujen päällekkäisyyksien vähentämisen sekä kaupungin ja hyvinvointialueen yhteistyötä.

Palvelumalli mahdollistaa perheen ja ammattilaisten saaman tuen ja niin sanotun ”yhden puhelun” -periaatteen. Varhaiskasvatuksessa Lapset Puheeksi -palvelumalli näkyy Lapset Puheeksi -keskusteluina, joita varhaiskasvatuksen työntekijä voi käydä vasu-keskustelun ohella huoltajien ja tarvittaessa lapsen kanssa. Lapset Puheeksi -keskustelu lisää ymmärrystä lapsen käytöksestä ja toiminnasta sekä auttaa huoltajia ja henkilöstöä tukemaan lasta paremmin. Mikäli keskustelussa koetaan tarvetta jatkotyöskentelylle, kutsutaan huoltajan suostumuksella koolle tarvittavien ammattilaisten verkosto (Lapset Puheeksi –neuvonpito), jossa perheen ja lapsen asioita voidaan käsitellä luottamuksellisesti yhdessä huoltajien kanssa. Palvelumallin etuna on se, että niin varhaiskasvatus-, opetus- kuin sotetoimijat käyttävät samoja käsitteitä ja rakentavat palveluita saman mallin ympärille lasten ja perheiden kanssa työskennellessään, mikä sujuvoittaa perheiden pääsyä eri palveluiden piiriin ja vähentää palvelusta toiseen ohjaamista. Mallin edistäminen ja Lapset Puheeksi -menetelmän käyttö edellyttää henkilöstön koulutusta, mutta mallin periaatteiden mukaisesti voi toimia jokainen lapsen kanssa työskentelevä henkilö. Kokkolan varhaiskasvatuspalveluiden ja hyvinvointialueen kesken tehtävää monialaisen yhteistyön kehittämistyötä toteutetaan yhteisövaikuttavuuden viitekehyksen periaatteiden mukaisesti.

Kokkolan neuvoloissa laaditaan kaikille 4-vuotiaille lapsille Lene (leikki-ikäisten lasten neurologinen arvio) hyödyntäen huoltajilta ja varhaiskasvatuksen henkilöstöltä saatavia tietoja (*Kuvaus lapsesta varhaiskasvatuksessa –lomake*). Lenen tavoitteena on löytää mahdollisimman varhain sellaiset kehitykselliset haasteet, jotka voivat ennakoida oppimisvaikeuksia kouluiässä. 4-vuotiaan lapsen neuvolatarkastuksen ohella varhaiskasvatus ja neuvola tekevät tarvittaessa yhteistyötä lapsen ja perheen asioiden hyväksi. Tiedonsiirtoon molemmin puolin tarvitaan huoltajien suostumus.

Lapsen huoltajien, Soiten perhetukipalveluiden ja varhaiskasvatuksen välisessä suunnitelmallisessa ja lapsen edun mukaisessa yhteistyössä hyödynnetään yhteistyösuunnitelmaa, jossa määritellään ja sovitaan yhteistyön muodoista ja lapsen saamasta tuesta varhaiskasvatuksessa. Yhteistyösuunnitelman toteutumista arvioidaan ja päivitetään tarvittaessa. Yhteistyöstä huolimatta tai sen puuttuessa tai muissa huolta herättävissä tilanteissa varhaiskasvatuksen työntekijä on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenoton (yhdessä huoltajien kanssa) tuen tarpeen arvioimiseksi, mikäli hän työssään saa tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki § 25).

Yhteistyömuotojen arvioinnissa käytetään yksiköissä huoltajille ja lapsille suunnattujen arviointikyselyjen tuloksia sekä saatua palautetta. Yhteistyötä eri tahojen kesken arvioidaan yhteistyöpalavereissa sekä keräämällä palautetta eri osapuolilta.

6.4 Kiusaamisen ehkäisyn ja kiusaamiseen puuttumisen suunnitelma Kokkolan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lasta tulee suojata väkivallalta, kiusamiselta ja muulta häirinnältä. Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen on johdonmukaista ja suunnitelmallista työtä. Jokaisessa varhaiskasvatussyksikössä laaditaan kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamiseen puuttumiseen suunnitelma, joka kirjataan osaksi yksikön toimintasuunnitelmaa. Suunnitelmaa arvioidaan kerran vuodessa ja uudistetaan tarpeen mukaan.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman avulla varhaiskasvatuksen henkilöstö toteuttaa varhaiskasvatustoimintaa siten, että toiminta ehkäisee kiusaamista ja tukee lasten vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja. Suunnitelma pitää sisällään mahdollisimman yksityiskohtaiset ohjeet siitä, miten kiusaamiseen puututaan ja miten kiusaamista ehkäistään varhaiskasvatuksessa. Tavat ja keinot ehkäistä kiusaamista ja tukea vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja valitaan aina kunkin lapsiryhmän tarpeen mukaisesti. Suunnitelmaa tehdessä tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että suunnitelma on käytännönläheinen ja konkreettisesti toimintaa ohjaava. Lapset otetaan mukaan suunnittelemaan kiusaamista ehkäisevää toimintaa, sillä lapsilla itsellään on arvokasta tietoa ryhmänsä sosiaalisista suhteista sekä kiusaamisesta ilmiönä. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman toteuttamisessa yksikötasolla myös johtamisella on tärkeä rooli toimivien rakenteiden ja käytäntöjen luomisessa ja ylläpitämisessä

7 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

7.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 2). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö, työtavat ja lapsen tuki. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen

eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

7.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa.

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

7.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

7.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaloille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

7.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹¹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

7.5.1 Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen. Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

⁹¹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 3. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, audiitiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

7.5.2 Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisiä kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

7.5.3 Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyhteyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta.

Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

7.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan

kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

7.5.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä

hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

7.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹² Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹³. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat

⁹² Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹³ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisuudelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molempipuolinen ymmärrys.

7.6.1 Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu

perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

8 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen Kokkolassa

8.1 Yksikön toimintasuunnitelma

Kokkolan varhaiskasvatuksen yksiköissä laaditaan toimintakauden alussa **yksikön toimintasuunnitelma**. Se pohjautuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2022) sekä Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Vastuu toimintasuunnitelman kirjaamisesta on varhaiskasvatussyksikön johtajalla ja perhepäivähoidossa perhepäivähoidon johtajalla. Toimintasuunnitelman tekemiseen osallistuu koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Toimintasuunnitelmaa laadittaessa osallistetaan myös lapsia ja huoltajia, esimerkiksi yksikkökohtaisia huoltajien ja lasten arviotikyselyiden tuloksia voidaan hyödyntää tulevaa toimintakautta suunniteltaessa. Vastuu toimintasuunnitelman toteutumisesta sekä jatkuvasta arvioinnista ja kehittämisestä lapsiryhmissä on varhaiskasvatuksen opettajalla yhdessä tiimin kanssa, perhepäivähoidossa perhepäivähoitajalla yhdessä aluetiimin kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) määritellyt arvot sekä kaupungin sivistystoimen arvot ovat pohjana yksikön toimintakulttuurille. Yksikön toimintasuunnitelmaan kirjataan keskeiset piirteet toimintakulttuurista. Lisäksi toimintasuunnitelmaan kirjataan yksikön toimintaperiaatteet liittyen varhaiskasvatuksen järjestämiseen, toiminnan suunnitteluun, pedagogisen toimintaan sekä arviointiin. Toimintasuunnitelmassa tuodaan esille myös toimintakauden painopistealueet sekä kehittämiskohteet. Kehittämiskohteet pohjautuvat Varhaiskasvatus- ja opetuspalveluiden kehittämissuunnitelmaan sekä yksikkökohtaiseen kehittämissuunnitelmaan.

Yksikön toimintasuunnitelmassa huomioidaan Kokkolan historia, luonto, kulttuuri, kaupungin alueelliset omaleimaisuudet sekä kaksikielisyys ja monikulttuurisuus varhaiskasvatuskäisten lasten näkökulmasta. Toimintasuunnitelmaa arvioidaan vuosittain.

8.2 Tiimin toimintasuunnitelma

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Tiimeillä on käytössään lisäksi **tiimin toimintasuunnitelma**. Se on varhaiskasvatuksen tiimin arkipäivän työväline. Tiimin toimintasuunnitelmaan kirjataan toimintakauden alussa yhdessä sovitut tiimin pelisäännöt sekä yksikön toimintasuunnitelmaa täydentävät, tarkemmat pedagogisen toiminnan käytänteet esimerkiksi hyvän vuorovaikutuksen

periaatteista, yhteistyökäytänteistä, leikin tukemisesta ja pienryhmätoiminnan toteuttamisesta. Tiimin toimintasuunnitelma on myös arvioinnin väline. Yhdessä sovittujen periaatteiden ja käytäntöjen toteutumista arvioidaan tiimeissä säännöllisesti toimintakauden aikana.

Lisäksi tiimin toimintasuunnitelmaan voidaan käyttää toiminnan suunnittelun välineenä. Siihen voidaan kirjata konkreettista toimintaa, kuten lasten kanssa toteutettavia projekteja. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet ja lasten mielenkiinnon kohteet sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) määritellyt oppimisen alueet ja monipuoliset työtavat. Toiminnan tavoitteena on laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden monipuolinen vahvistaminen. Tiimin toimintasuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin kokonaisuutta.

8.3 Pedagoginen dokumentointi

Kokkolan varhaiskasvatuksessa käytetään pedagogista dokumentointia keskeisenä työmenetelmänä. Jatkuvan pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan monipuolista tietoa lapsen elämästä, ja näin ollen lisätään lapsen kuulluksi ja nähdyksi tulemista. Lapsen osallisuus tulee huomioida pedagogisessa dokumentoinnissa.

Lasten ja lapsiryhmän toimintaa havainnoidaan päivän eri vaiheissa, kuten hoidon ja huolenpidon tilanteissa, leikeissä, oppimis- ja siirtymätilanteissa sekä lasten välisissä tai lapsen ja kasvattajan välisissä vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö käyttää lapsesta saatuja tietoja ja tekemiään havaintoja pedagogisen toiminnan sekä lapselle annettavan tuen arviointiin ja kehittämiseen. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita oppimistaan. Dokumenttien avulla lapsen kasvu ja oppiminen tulee näkyväksi lapselle ja huoltajille.

Jokaisen varhaiskasvatustyöyksikön tulee kirjata toimintasuunnitelmaan dokumentoinnin keskeiset periaatteet ja käytännöt. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa dokumentoinnin pedagogisista tavoitteista, mutta koko varhaiskasvatustiimi osallistuu dokumentoinnin toteuttamiseen, kehittämiseen ja arviointiin. Tiimi kirjaa yhdessä sopimansa pedagogisen dokumentoinnin käytännöt, työtavat ja vastuujaot tiimin toimintasuunnitelmaan. Dokumentoinnissa hyödynnetään digitaalisia välineitä ja sovelluksia.

8.4 Monipuoliset työtavat

Työtapoja ohjaa varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Kokkolassa painotetaan toiminnallisia sekä luovuutta ja osallisuutta edistäviä työtapoja, jotka ovat lapsille luontevia tapoja oppia. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa resurssien mukaan, yhteistyötä muiden

yksiköiden kanssa tehden. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Lapsia rohkaistaan ongelmanratkaisuun työskennellessä yhdessä kyselemällä, ihmettelemällä ja päättellessä asioita.

Henkilöstöllä tulee olla herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogiset mahdollisuudet. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan sensitiivisen läsnäolon tärkeys, jonka kautta lapset opitaan tuntemaan ja heidän tarpeisiinsa vastaamaan. Tuntemisen kautta kehollisten ja sanattomien viestien ymmärtäminen helpottuu. Näitä taitoja lapset ja aikuiset harjoittelevat yhdessä. Lapsia tuetaan ja ohjataan osallisuuteen myös toiminnan suunnittelussa, heidän edellytystensä mukaisesti. Erilaisia työtapoja kokeillaan monipuolisissa oppimisympäristöissä. Lasten kanssa iloitaan onnistumisista ja samalla kannustetaan olemaan lannistumatta epäonnistumisista.

8.5 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Kokkolan varhaiskasvatuksessa rakennetaan leikkiä tukevaa toimintakulttuuria. Leikinohjausta ja leikkiympäristöjä kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaan. Lapset ja varhaiskasvatuksen henkilöstö yhdessä rikastavat leikin eri muotoja ja mahdollisuuksia, niin sisällä kuin ulkona. Leikille varataan aikaa ja mahdollisesta leikin jatkuvuus. Leikin iloa, riemua ja yhteistä mielihyvää tuottavat piirteet tuodaan näkyviksi ja niistä keskustellaan yhdessä. Leikillisyyttä ja lapsen kanssa hassuttelua on hyvä tuoda myös perushoidollisiin ja usein toistuviin tilanteisiin.

Leikkitilanteita on tärkeää havainnoida eri näkökulmista, esimerkiksi yksittäisen lapsen ja isomman ryhmän yhdessä toimimisen kannalta. Lasten kiinnostuksen kohteista nousevaa leikkiä käytetään pedagogisessa suunnittelussa ja sitä dokumentoidaan. Leikinohjauksessa voidaan käyttää epäsuoria menetelmiä, joita on mm. leikkiympäristön järjestely.

Saako säästää? Voiko jatkaa myöhemmin?

Kasvattajan kommentti: ”Nämä kysymykset kuuluu usein ulos tai ruokailemaan lähtiessä ja joka kerta joutuu miettimään mitä vastata. Lasten takia haluaisi antaa leikkien jäädä, mutta toisaalta pitää miettiä muita päiväkodissa toimivia ammattilaisia ja tulevaa toimintaa. Että voivatko leikit jäädä. Meidän tehtävämme on miettiä ratkaisuja ja mahdollistaa pitkäkestoinen leikki, edes välillä.”

kirjataan yksikön toimintasuunnitelmaan. Esimerkiksi Katsomuskasvatus Kokkolan varhaiskasvatuksessa- ohjeistuksen mukaiset yksikkökohtaiset tarkennukset esitetään yksikön toimintasuunnitelmassa. Tiimit voivat käyttää tiimin toimintasuunnitelmaa työvälineenä suunnitellessaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin sekä oppimisen alueisiin perustuvaa toimintaa, kuten lasten kanssa toteutettavia projekteja ja oppimiskokonaisuuksia.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa kulttuurikasvatus ja erilaisten taide-elämysten tarjoaminen nähdään tärkeänä jo pienille lapsille. Kulttuurielämys pienelle lapselle voi olla kasvattajan tai toisen lapsen pitämä pöytäteatteriesitys aamupiirillä tai vaikka musiikkimaalaus pienryhmässä. Eri oppimisen alueet yhdistyvät kulttuuri- ja taidekasvatuksessa varhaiskasvatuksen arjessa, kun lasten kanssa esimerkiksi soitetaan ja lauletaan ruokakasvatukseen liittyviä lauluja, tai tutustutaan kulttuureihin erilaisten esineiden kautta valokuvaamalla niitä ja keksimällä niistä omia tarinoita.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa kehitetään toimintakulttuuria, jossa huomioidaan lasten luontainen aktiivisuus, osallistuminen ja innokkuus uuden oppimiselle. Paikallaanolon vähentäminen ja esimerkiksi siirtymä- ja jonotustilanteiden hyödyntäminen erilaisten motoristen taitojen harjoitteluun tunnistetaan. Oppimisympäristöjä muokataan lasten kanssa ja lapsia osallistetaan ympäristön ja toiminnan suunnitteluun eri tavoin, lasten moninaisuus huomioiden. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen kehittämisessä on tärkeää, että osallistumisen tapoja on monenlaisia, ja esimerkiksi liikunnallisuuden suhteen ymmärretään, että jokaisella lapsella on omat vahvuutensa ja tavat osallistua. Kaikkien ei tarvitse olla aktiivisia kaikessa.

Kasvattajan kommentti liikuntakasvatuksen toteuttamisesta:

”Yleensä lapset liikkuvat luonnostaan ja päiväkodissa on usein kysymys aikuisten asenteesta: Saako esim. sisällä juosta ja liikkua eri tavoin, mitä kielletään ja miksi? Erilaisia liikuntavälineitä on helppo tuoda lasten saataville, toteutus on aikuisten vastuulla.”

8.7 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Ruotsinkielinen ja englanninkielinen kielikylpy

Kokkolan varhaiskasvatuksessa järjestetään ruotsinkielistä ja englanninkielistä kielikylpyä 5-vuotiaille lapsille Pikiruukin päiväkodissa. Ottaessaan vastaan lapselle tarjotun paikan kielikylpyryhmästä huoltajat sitoutuvat jatkuvuuteen perusopetuksen loppuun saakka. Päiväkodista

lapset jatkavat omana ryhmänään kielikylpykielellä toteutettavaan esiopetukseen, joka järjestetään Hollihaan koululla. Kielikylpyryhmät jatkavat yhdessä aina perusopetuksen loppuun asti.

Vieraskielisten ja monikielisten lasten varhaiskasvatus

Kaikille lapsille, joiden äidinkieli on muu kuin suomi/ruotsi, tehdään henkilökohtainen suomi/ruotsi toisena kielenä -suunnitelma (S2/R2-suunnitelma). Tämä suunnitelma on osa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suomen/ruotsin kielen opetusta annetaan kaikille vieraskielisille ja monikielisille lapsille ja opetuksessa huomioidaan jokaisen lapsen lähtötaso. Pedagogisesti suunniteltua ja säännöllisesti toteutettua suomen/ruotsin kielen opetusta voidaan antaa ryhmä-, pienryhmä tai yksilöopetuksena.

Kokkolan varhaiskasvatuksessa on käytössä ”Matkalaukku Suomen kieleen” -materiaali, jonka tarkoituksena on luoda yhteiset linjaukset maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten lasten kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toimii moniammatillinen kieli- ja kulttuurikasvatuksen koordinaatioryhmä, joka ohjaa ja koordinoi maahanmuuttajien ja monikulttuuristen perheiden varhaiskasvatuspalveluita kaupungin tasolla. Ryhmässä toimii muiden varhaiskasvatuksen ammattilaisten lisäksi varhaiskasvatuksen monikulttuurisuustyöntekijä.

9 Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁴. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

9.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁵ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu⁹⁷.

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁵ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta⁹⁸. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän⁹⁹ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁰.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰¹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰². Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰³. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁴. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁵, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

9.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁶. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁰⁷

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁰⁸ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹⁰⁹

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁰.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹¹. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹².

9.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹¹ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹³ ja tuen muodot¹¹⁴ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁶.

9.3.1 Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹¹⁷.

9.3.2 Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmetyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹¹⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹¹⁹.

9.3.3 Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁰.

9.3.4 Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmetyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja

¹¹⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²². Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

9.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²³. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁴.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä,

¹²² Varhaiskasvatustilanne 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

¹²³ Varhaiskasvatustilanne 15 a ja d §

¹²⁴ Varhaiskasvatustilanne 15 d § ja 20 §

jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

9.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁵. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa.

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁶. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹²⁷

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹²⁸. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuoro vaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹²⁹.

9.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁰. Hallintopäätösmentelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³³. Päätös on aina perusteltava¹³⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta

¹²⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³¹ Hallintolaki 34 §

¹³² HE 148/2021 vp, s. 35

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁴ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ HE 148/2021 vp, s. 36

- tukipalveluista¹³⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁷.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹³⁸. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹³⁹

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁷ Varhaiskasvatustilain 15 c ja e §

¹³⁸ Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 30

10 Lapsen tuen järjestämisen käytännöt Kokkolan varhaiskasvatuksessa

10.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa toimitaan kolmitasoisien tuen järjestämisen periaatteiden mukaisesti. Lasten tarvitsema tuki järjestetään joko yleisenä, tehostettuna tai erityisenä tukena. Varhaiskasvatustalain (2022) velvoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjää tekemään yleisen tuen tukipalveluista, tehostetusta sekä erityisestä tuesta hallintolain mukaisen hallinnollisen päätöksen valitusoikeuksineen. Sekä tehostetun että erityisen tuen päätöksen tulee perustua tuen tarpeen arviointiin, joka Kokkolan varhaiskasvatuksessa toteutuu pääsääntöisesti moniammatillisen/monialaisen yhteistyön kautta. Kaikkien hallinnollisten päätösten tekoa edeltävästi on myös kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

Mikäli lapsi käyttää Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksen lisäksi myös jonkun toisen kunnan järjestämää varhaiskasvatusta, molemmissa kunnissa tehdään omat tuen järjestämisen hallintopäätökset kuntien välisenä yhteistyönä lapsen edun mukaisesti. Myös mikäli lapsi on erityisessä tuessa esiopetuksessa ja osallistuu sen lisäksi esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen erityisellä tuella, on näistä (vaka + eo) tehtävä erilliset erityisen tuen päätökset.

10.2 Yhteistyö tuen aikana

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Tukea tarvitsevan lapsen aloittaessa Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa pyritään mahdollisuuksien mukaan jo edeltävästi olemaan huoltajien kanssa yhteistyössä lapsen tarvitseman tuen järjestämistä varten. Tämä edellyttää sitä, että lapsen tarvitsemasta tuesta on jo etukäteen huoltajilta saatua tietoa. Huoltajat ovat voineet olla yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilöstöön tai heidän luvallaan varhaiskasvatukseen on toimitettu lausuntoja lasta tutkineilta, kuntoututtaneilta tai lapsen asioita hoitaneilta tahoilta. Tuen tarve voi käydä ilmi jo varhaiskasvatushakemuksesta tai varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä huoltajien täyttämästä aloituslomakkeesta (ks. luku 5.3). Huoltajaan voidaan olla yhteydessä puhelimitse tai tarvittaessa tarjota kotikäyntiä, jolloin tuen järjestämistä pohtivat henkilöt tapaavat lasta hänelle tutussa ja turvallisessa ympäristössä. Lapsen tuen asioiden järjestelyihin osallistuvat lapsiryhmän opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan lisäksi päiväkodin johtaja ja palvelupäällikkö.

Tuen järjestelyissä on tärkeää huomioida lapsen tarvitsema tuen taso; onko yleinen tuki lapselle aloitusvaiheessa riittävä, vai tarvitaanko tehostettua tai erityistä tukea? Kaikille tuen tasoille on mahdollista siirtyä suoraan heti varhaiskasvatuksen alkaessa. Järjestettävän tuen muotoa koskien huoltajat osaavat antaa arvokasta tietoa lapsen arjesta tuen järjestelyistä vastaaville henkilöille, jotka sitten miettivät, onko lapsen tarvitsema tuki ensisijaisesti pedagogista, rakenteellista, hoidollista vai ehkä kaikkia näitä? Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö, keskustelu ja huoltajien kuuleminen tuen järjestämisen asioissa on ensiarvoisen tärkeää lapsen edun sekä huoltajien ja henkilöstön luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntymiseksi. Huoltajat tai huoltajien lailliset edustajat osallistuvat pääsääntöisesti aina lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan (vasu-keskustelu).

Mikäli tarve lapsen tuen vahvistamiseen ilmenee varhaiskasvatuksen jo alettua, asia otetaan mahdollisimman pian keskusteluun huoltajien kanssa ja järjestetään moniammatillinen/monialainen palaveri (vasu-keskustelu), johon myös huoltajat osallistuvat. Lapsen tarve tuen muutoksiin arvioidaan aina vasu -keskustelussa, joita voidaan pitää minimissään kerran toimintakaudessa, mutta tarpeen mukaan muulloinkin, erityisesti silloin, jos tuen tarve muuttuu. Lapsen vasu-keskustelussa huomioidaan huoltajien mielipiteet ja se, miten heidän osallisuuttaan ja mahdollisuuksiaan tuen järjestämisessä voidaan vahvistaa yhteistyössä lapselle tarjottavan varhaiskasvatuksellisen tuen rinnalla. Myös lapsen mielipide otetaan tässä huomioon ja lapsen kuuleminen toteutuu hänelle soveltuvalla tavalla erikseen.

”Tärkeimmät asiat ovat niitä pieniä (mutta suuria) asioita. Eli lapsen hyväksyminen itsenään, ei vertailla lasta muihin ja ymmärretään kaikkien oma luonne, persoona yms.”

Huoltajan kommentti asiakastytyväisyyskyselyssä 2022.

Monialainen yhteistyö

Monialainen yhteistyö lapsen edun mukaisesti edellyttää toimivaa yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden ja varhaiskasvatuksen kesken. Terapeutit, kuntoutusohjaajat, perhetukipalveluiden henkilöstö, neuvolan terveydenhoitajat ja lääkärit sekä erikoissairaanhoidon asiantuntijat osallistuvat pyynnöstä kutsuttuina lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintapalaveriin sekä usein myös toteutumisen arviointi- ja seurantapalaveriin. Yhteistyön ja konsultoinnin em. ammattilaisten ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kesken tulee tapahtua ensisijaisesti ja ennalta sovitusti huoltajien suostumuksella. Jokainen ammattilainen kirjaa käydyistä keskusteluista mahdolliset omat muistionsa ja/tai laaditut asiakirjat, ja vastaa jatkossa myös niiden

säilyttämisestä ja arkistoinnista salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevien säännösten mukaisesti. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on kuitenkin aina, lasta ja perhettä nimeltä mainitsematta, mahdollisuus konsultoida sosiaali- ja terveystieteitä. Varhaiskasvatuksen sekä sosiaali- ja terveystieteiden yhteistyöstä on kerrottu enemmän luvussa 5.3.

Lapsen mahdollisesti tarvitsemasta pidennetystä oppivelvollisuudesta tulee kertoa huoltajille mielellään jo sen vuoden keväällä, jolloin lapsi täyttää 5 vuotta, jotta huoltajilla on mahdollisuus miettiä, anovatko he lapselleen pidennetyn oppivelvollisuuden mahdollistamaa esiopetusta ("varhennettu esiopetus") jo oppivelvollisuuden alkamista edeltäväksi vuodeksi (5–6 v.). Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään kuitenkin pääsääntöisesti sen vuoden keväällä, jolloin lapsi täyttää 6 vuotta. Mikäli lapsi tuolloin osallistuu Kokkolan kaupungin varhaiskasvatukseen, hänen huoltajilleen kerrotaan pidennetystä oppivelvollisuudesta ja sen edellyttämästä erityisestä tuesta viimeistään keväällä pidettävässä varhaiskasvatussuunnitelman arviointipalaverissa.

Kokkolan kaupungin esiopetusopetussuunnitelmassa on kaavio pidennetystä oppivelvollisuudesta, ja sitä voi tarvittaessa käyttää apuna kerrottaessa huoltajille oppivelvollisuuden pidentämiseen liittyvistä erilaisista mahdollisuuksista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) vastaa pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen anomuksen (sama anomus) laadinnasta ja huolehtii anomukseen mahdollisesti tarvittavat lausunnot.

10.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

10.3.1 Yleinen tuki

Yleinen tuki on osa varhaiskasvatuksen perustoimintaa, se on mahdollista kaikille lapsille ja sitä toteutetaan lapsen omassa ryhmässä. Yleistä tukea ei anota eikä siihen tehdä siirtoa, joten se ei edellytä myöskään hallinnollista päätöstä tuen järjestämisestä. Poikkeus edelliseen on tehtävä silloin, jos lapsen tuen tarve ei muutoin edellytä tehostettua tai erityistä tukea eikä hallinnollista päätöstä niistä, mutta hän tarvitsee kuitenkin yksilöllisiä yleisen tuen tukipalveluita, esim. tulkitsemispalveluita, avustamispalveluita ja apuvälineitä, joita ilman hänen osallisuutensa varhaiskasvatukseen ei mahdollistu. Päätös yleisen tuen tukipalveluista tehdään sähköisesti Päikky Hallintoon.

Jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Mikäli lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksen perustoiminnan lisäksi yksilöllisiä yleisen tuen tukitoimia ja ratkaisuja, varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa käytetään tuen tarpeen arvioinnissa hyväksi tukitoimilomaketta, johon on koottuna laajalti erilaisia yksilöllisesti ja/tai ryhmässä toteutettavia kasvatuksellisia ja pedagogisia tukitoimenpiteitä ja tuen järjestämisen mahdollisuuksia. Lomaketta voidaan käyttää apuna jo tukea suunniteltaessa ja/tai myöhemmin tuen ja tukitoimenpiteiden toteutumista arvioitaessa, tarpeen mukaan milloin vain varhaiskasvatuksen aikana. Tukitoimilomaketta toivotaan hyödynnettävän varhaiskasvatuksessa kaikilla kolmiportaisen tuen tasoilla.

Varhaiskasvatuksen perustoiminnan ja/tai yleisen tuen tukimuotoja Kokkolan varhaiskasvatuksessa:

- ympäristön mukauttaminen
 - henkilöstö-, tila- ja materiaalijärjestelyt
- kasvatus- ja pedagogisen toiminnan mukauttaminen
 - lapsen hyvinvoinnin tukeminen sekä tietojen ja taitojen kehittäminen lapsen kehitystason mukaisesti; eriyttäminen, yksilö- ja pienryhmätoiminta, toimintatavat ja -kulttuuri, toiminnan sisältöjen ja muotojen mukauttaminen, perustaitojen harjaannuttaminen, myönteisen minäkuvan ja itsetunnon vahvistaminen
- kuntouttavat elementit
 - selkeä struktuuri, esim. päivärytmi, lasten keskinäinen sekä lasten ja kasvattajien välinen hyvä vuorovaikutus (välittäminen, huolenpito, turvallisuus, myönteinen ilmapiiri, puhetapa, ilmeet, eleet, lapsen kuuntelu sekä psyykinen läsnäolo), lapsen oman toiminnan suunnittelu ja toteutus, lapsen kokonaiskehityksen tukeminen sekä mahdollisuus toimia yhdessä toisten lasten kanssa, tekemisen ilo
- varhaiskasvatuksen henkilöstön välinen yhteistyö, varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio ja tuki
- moniammatillinen/monialainen yhteistyö

10.3.2 Tehostettu tuki

Tehostettu tuki aloitetaan silloin, kun varhaiskasvatuksen perustoiminnan ja yleisen tuen tukitoimien kautta riittävä tuki yksilötasolla ei enää mahdollistu lapselle. Tehostetusta tuesta tehdään aina hallintopäätös, mutta tuen antaminen ei edellytä sitä, vaan tuki aloitetaan välittömästi lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen varmistamiseksi.

Tehostetun tuen aloittamisesta keskustellaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa, johon huoltajien ja varhaiskasvatuksen opettajan lisäksi voi osallistua yhteistyötahoja, esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai kuntouttavia tahoja. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa varhaiskasvatussuunnitelman Päikkyyn. Huoltajien kuuleminen osoitetaan Päikkyssä.

10.3.3 Erityinen tuki

Erityinen tuki on vahvin tuen taso varhaiskasvatuksessa, ja sitä järjestetään, mikäli yleinen tai tehostettu tuki ei riitä. Lapsen tuki voidaan, tuen tarpeen niin vaatiessa, aloittaa myös suoraan erityisen tuen tasolla. Erityisestä tuesta tehdään aina hallintopäätös, mutta tuen antaminen ei edellytä sitä, vaan tuki aloitetaan välittömästi lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen varmistamiseksi.

Erityisen tuen aloittamisesta keskustellaan pääsääntöisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa, joka useimmiten on erityiseen tukeen siirtymisen vaiheessa monialainen palaveri. Varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja yhteistyössä kirjaavat varhaiskasvatussuunnitelman Päikkyyn. Huoltajien kuuleminen osoitetaan Päikyssä. Kuten tehostetun tuen päätöskin myös erityisen tuen hallintopäätös perustuu em. monialaisen työryhmän sekä huoltajien kanssa käytyyn vasu -keskusteluun, yhteiseen arviointiin ja suosituksiin sekä sote -toimijoiden mahdollisesti laatimiin lausuntoihin.

10.3.4 Tuen muodot

Pedagogiset tuen muodot suunnitellaan ryhmä- ja yksilökohtaisesti niin, että tukea tarjotaan arjessa osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Pedagoginen ja erityispedagoginen tuki suunnitellaan varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön sekä veon yhteistyönä hyödyntäen myös muiden asiantuntijoiden antamia näkemyksiä ja suosituksia. Tiimin toimintasuunnitelma ja ”Tukitoimien seurantalomake” apuvälineinä ohjaavat toiminnan suunnittelua, arviointia ja toteuttamista. Pedagoginen tuki painottuu ennaltaehkäisevään tukeen.

Sekä ryhmälle annettava että yksilöllinen pedagoginen tai erityispedagoginen tuki annetaan lapsille yleensä osana heidän vertaisryhmänsä toimintaa. Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa pedagoginen tuki toteutetaan pääsääntöisesti pienryhmätoimintana tai koko ryhmälle suunnattuna toimintana kuitenkin eriyttäen ja yksilöllistäen toimintaa lasten erilaisten tuen tarpeiden mukaisesti. Muiden lasten antama vertaistuki ja mallin kautta oppiminen mahdollistuvat näin kaikille lapsille. Varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama pedagoginen tuki on mahdollista toteuttaa myös yksilöllisesti tapahtuvana ohjauksena, jos lapsen tuen tarve sitä edellyttää.

Pedagogisia tuen muotoja Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa ovat esimerkiksi:

- toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi
- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut; selkeys, ennakoitavuus ja kuvittaminen

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät (yksilöllisesti, pienryhmässä tai koko ryhmässä)
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö, erilaiset teknologiset ratkaisut
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi

Varhaiskasvatusryhmän henkilöstö voi osallistua myös lapsen kuntoutus- ja terapiatilanteisiin, joissa lapsi työskentelee yksilöllisesti. Vaikka terapioiden ja kuntoutuksilla on omat tavoitteensa ja varhaiskasvatuksen pedagogisella toiminnalla omansa, niiden samansuuntaisuus tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista, ja myös hänen asioissaan toimivien ammattilaisten yhteistyötä.

Tärkeä **rakenteellisen tuen muoto** Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa on henkilöstörakenteen lisääminen niissä ryhmissä, joihin on sijoitettu useita tukea tarvitsevia lapsia, Ennen toimintakauden alkua suunnitellaan lapsiryhmät ja niiden henkilöstömäärät ammattiryhmittäin; varhaiskasvatuksen opettaja (vo), varhaiskasvatuksen lastenhoitaja (vlh), varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja (velho) ja avustaja. Lisähenkilöstöresurssi (velho, avustaja) suunnitellaan yksikkökohtaisesti. Lasten tuen tarpeiden muuttuessa toimintakauden aikana varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee veon ja yksikön johtajan kanssa mahdollisista tuen rakenteellisista uudelleen järjestelyistä. Pienennetyt lapsiryhmät/pienryhmät ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien määrän lisääminen ja sijoittuminen varhaiskasvatuksen yksiköihin ovat tulevaisuuden tavoitteina keskeisimpiä rakenteellisen tuen muotoja. Varhaiskasvatustilain edellyttää 1.8.2022 alkaen järjestämään jokaiselle tehostettua ja erityistä tukea saavalle lapselle erityisopetusta, joka toteutetaan suunnitelmallisella yhteistyöllä varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan kesken. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii koko henkilöstön konsultaatiotukena kuten aiemminkin, mutta sen lisäksi veo vastaa lapselle tarjottavasta erityisopetuksesta lasten tuen tarpeiden mukaan.

Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa tarjotaan henkilöstölle pedagogiseen ja erityispedagogiseen osaamiseen liittyviä koulutuksia. Myös varhaiskasvatuksen sisäisillä koulutuksilla vahvistetaan henkilöstön osaamista lasten tuen tarpeisiin liittyvissä asioissa; KasKas – ja Lapset puheeksi -koulutukset ovat olleet toimivia jo useamman vuoden ajan ja jatkuvat edelleen.

Rakenteellisia tuen muotoja Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa ovat esimerkiksi:

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstömitoitukseen ja -rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut (esim. pienennetty ryhmä)

- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama osa-aikainen erityisopetus ja/tai konsultaatio.

Hoidollinen tuki tulee toteuttaa tarvittaessa kaikilla tuen tasoilla järjestämällä lapsen tarvitsema hoito, hoiva ja avustaminen lapsen edun ja turvallisuuden mukaisesti. Hoidollisen tuen tarpeen ilmetessä tehdään ensin lapsen tilanteen kokonaisarviointi ja mietitään, voidaanko lapsen tarvitsema tuki järjestää osana päivittäistä varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Mikäli se ei ole mahdollista toteuttaa niin, järjestetään lapselle yksilöllistä hoidollista tukea esim. avustajapalvelua. Erityisesti useilla pitkäaikaissairailla lapsilla on havaittu etenkin sairauden alkuvaiheessa monia terveydenhoidollisia tuen tarpeita, jotka edellyttävät tukipalveluiden järjestämistä. Myös fyysiset ja liikkumiseen liittyvät mahdolliset hoidolliset tarpeet tulee huomioida varhaiskasvatuksessa ja järjestää lapsen tarvitsemat tukitoimet.

Mikäli lapsi tarvitsee varhaiskasvatuksen aikana lääkehoitoa, se kirjataan mahdollisimman tarkasti lapsen lääkehoitosuunnitelmaan. Myös lääkärin hyväksymä pistolupa, mikäli sellaista tarvitaan, on tärkeää kirjata suunnitelmaan. Tiivis yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kanssa lapsen hoidollisen tuen suunnittelussa ja henkilöstön ohjauksessa sekä konsultoinnissa on välttämätöntä lapsen varhaiskasvatukseen osallistumisen mahdollistamiseksi.

10.4 Lapsen tuen arviointi ja siirtymäkäytännöt

Lapsen tuen arviointi toteutetaan Kokkolan kaupungin varhaiskasvatuksessa vähintään kerran toimintakauden aikana tavallisimmin varhaiskasvatussuunnitelman arviointipalaverissa. Esiopetukseen siirryttäessä tuen tarve, taso ja muoto tulee aina arvioida uudelleen. Tuen toteutumista ja riittävyttä arvioidaan tarpeen mukaan muulloinkin ja aloitteen palaverille voi tehdä varhaiskasvatuksen ulkopuolinenkin taho. Erityisen herkästi on reagoitava silloin, jos lapsen huoltajat pyytävät varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja muita lapsen asiaa tuntevia ammattilaisia pohtimaan kanssaan lapsen tukeen ja sen järjestämiseen liittyviä asioita ja ratkaisuja. Myös mahdollinen tuen vahvistamisen tarve on arviointikeskusteluissa otettava huomioon. Lapsen siirtyessä esiopetukseen Kokkolan kaupungin sisällä, ovat varhaiskasvatussuunnitelman tiedot nähtävissä myös esiopetuksessa. Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan ja lapsen oppimisen ja kehityksen tukemisen kannalta oleelliset tiedot siirretään perusopetukseen. Kokkolan esiopetussuunnitelmassa on kerrottu tarkemmin tiedonsiirrosta esiopetuksesta perusopetukseen. Lapsen siirtyessä toisen kunnan alueelle varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan Kokkolassa.

10.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan Päikky-ohjelmassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään aina tarvittaessa, vähintään kerran vuodessa. Huoltajien kuuleminen ennen tuen hallinnollista päätöstä todennetaan myös Päikyssä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallintopäätöksen mukaisesti, mutta em. päätöstä ei liitetä vasaun. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on oleellinen asiakirja lapsen tuen toteutumisessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivitys hallinnollisen päätöksen jälkeen on niin sanotusti tuen pedagoginen päätös, joka konkretisoi hallintopäätöksen lapsen varhaiskasvatusryhmässä toteutettavaksi toiminnaksi. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Tarkemmin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta kerrotaan luvussa 4.1.

10.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Toimivallat hallinnollisten päätösten tekoon määritellään sivistyspalveluiden toimintasäännössä. Toimivaltainen viranomainen tekee hallintopäätöksen moniammatillisen tai monialaisen työryhmän arviointiin perustuen ja voi tarvittaessa konsultoida veoa ennen päätöksen tekoa. Hallintopäätökset tehdään Päikky Hallinnossa, josta ne lähtevät tiedoksi huoltajille. Päätöksen yhteydessä on ohjeet päätöksestä valittamisesta.

11 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatustalvaelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatustalvaelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatustalvaelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

12 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Kokkolassa

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva toimintasuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tai Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelma kanssa. Järjestäjä toimittaa toimintasuunnitelman vuosittain Kokkolan varhaiskasvatustoimenjohtajalle.

13 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁰ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

13.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴¹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴². Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴³. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁴.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴² Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

14 Toiminnan arviointi ja kehittäminen Kokkolan varhaiskasvatuksessa

14.1 Kehittävän arvioinnin periaatteet arvioinnin lähtökohtana

Kokkolan varhaiskasvatuksessa noudatetaan kehittävän arvioinnin periaatteita. Arviointi nähdään luontevana osana varhaiskasvatuksen arjen toimintaa. Arvioinnin tuloksia tärkeämpänä pidetään itse arviointiprosessia sekä sitä seuraavaa kehittämistä.

Kehittävässä arvioinnissa tärkeää on osallisuus. Kokkolassa lasten huoltajille tarjotaan aktiivisesti mahdollisuuksia antaa palautetta sekä osallistua toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin yhdessä lasten ja henkilöstön kanssa. Huoltajille ja lapsille suunnatut arviointikyselyt antavat heille mahdollisuuden osallistua arviointiin. Lisäksi henkilöstön päivittäiset kohtaamiset lasten huoltajien kanssa antavat hyvän mahdollisuuden palautteen keräämiselle ja sen hyödyntämiselle. Hyvän, luottamuksellisen yhteistyön luominen huoltajien kanssa edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta.

Kehittävän arvioinnin periaatteisiin kuuluvat myös arviointimenetelmien monipuolisuus, mukautuvuus sekä läpinäkyvyys. Arviointimenetelmät voivat olla laadullisia (esimerkiksi havainnointi) tai määrällisiä (esimerkiksi kyselylomake). Mukautuvuus toteutuu siten, että arvioinnin tavoitteet määritellään sen hetkisen tilanteen ja tarpeen mukaan. Arvioinnilla tehdään läpinäkyväksi varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä periaatteita ja pedagogista toimintaa. Arvioinnin tulee perustua tietoon, jonka pohjalta päätelmiä tehdään.

14.2 Arviointi paikallisella tasolla

Kokkolan varhaiskasvatuksessa arviointia ohjaa varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelma jonka mukaisesti toimintaa sekä samalla Kokkolan varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti varhaiskasvatuksen henkilöstön, lasten ja huoltajien toimesta. Arviointia toteutetaan varhaiskasvatuksen kaikilla tasoilla ja toimintamuodoissa.

Kokkolassa varhaiskasvatuksen arviointisuunnitelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan, noudattaen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) määriteltyjä arvioinnin tavoitteita ja kohteita. Arviointisuunnitelmassa kuvataan, mitä kulloinkin arvioidaan, milloin arviointi toteutetaan sekä ketkä kuhunkin arviointiin osallistuvat (lapset/huoltajat/henkilöstö). Arviointisuunnitelman laatii

sekä arvioinnin toteutusta koordinoi varhaiskasvatuksen sisällä erillinen työryhmä, jonka kokoonpano on tarpeen mukaan muuntuva ja siihen on mahdollista kutsua asiantuntijoita mukaan eri ammattiryhmistä.

Työryhmä tiedottaa arviointitoiminnasta, käy läpi ja jakaa varhaiskasvatuksen arvioinnin tulokset sekä nostaa esille kehittämiskohteita. Varhaiskasvatuksen johtoryhmässä sekä tarpeen mukaan muissa varhaiskasvatuksen työryhmissä käsitellään keskeiset paikallisen tason arviointitulokset sekä sovitaan tarpeen vaatiessa kehittämistoimenpiteistä. Tuloksista tiedotetaan varhaiskasvatuksen yksiköitä. Keskeiset tulokset viedään tiedoksi myös sivistyslautakunnalle. Paikallisen tason arviointi toteutetaan sähköisen järjestelmän kautta. Näihin sisältyvät myös lasten ja huoltajien tekemät arvioinnit. Henkilöstön koulutusten suunnittelussa ja kohdentamisessa hyödynnetään myös muun muassa paikallisen tason arviointikyselyillä saatua tietoa kehittämistarpeista.

14.3 Arviointi pedagogisen toiminnan tasolla

Varhaiskasvatusyksikön johtajan vastuulla on johtaa yksikkönsä arviointiprosessia, läpikäydä paikallisesti toteutettujen yksikkökohtaisten arviointien tuloksia henkilöstön kanssa, tuoda esille kehittämisen kohteita sekä luoda rakenteet jatkuvalla kehittämiselle. Arviointien keskeiset tulokset julkistetaan myös huoltajille. Yksikön toimintasuunnitelmassa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan myös huoltajille ja lapsille suunnattujen arviointikyselyjen tulokset ja niiden pohjalta toteutettava kehittämistyö.

Varhaiskasvatuksessa toiminnan arvioinnin tavoitteena on lapsen kasvun, oppimisen ja kehityksen tukeminen. Arvioinnin kohteena ovat henkilöstön toiminta sekä lapsen kohtaama varhaiskasvatuksen laatu. Arvioinnin kohteena eivät ole lasten ominaisuudet, kehitystaso tai oppimistulokset. Arvioinnissa tulee huomioida erityisesti lapsen näkökulma ja se, millaisen toimintaympäristön varhaiskasvatus tarjoaa lapselle. Arviointi kohdistuu muun muassa varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaan, oppimisympäristöön, toimintakulttuuriin sekä varhaiskasvatushenkilöstön ja lasten väliseen vuorovaikutukseen, ryhmän ilmapiiriin, henkilöstön keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä henkilöstön ja huoltajien väliseen vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen vastuu arvioinnin toteuttamisesta lapsiryhmätasolla. Tiimin henkilöstö arvioi oppimisympäristöä ja työtapojaan jatkuvasti ja muokkaa niitä vastaamaan sen hetkisen lapsiryhmän tarpeita ja mielenkiinnon kohteita. Henkilöstön itsearviointi, reflektio ja osaamisen kehittäminen on jatkuvaa, pedagogiseen toimintaan sisältyvää. Tiimin toimintasuunnitelma on työväline jatkuvaan arviointiin.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan vähintään kerran vuodessa sekä aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lasten kehittyminen ja oppiminen tehdään näkyväksi muun muassa pedagogisen dokumentoinnin kautta. Monipuolista lasten kehitymisestä ja oppimisesta koottua tietoa käsitellään säännöllisesti sekä lasten että huoltajien kanssa. On tärkeää, että lapsi itse oppii havaitsemaan vahvuutensa ja edistymisensä ja että huoltajat voivat tukea lastaan oppimisessa. Pitkäkestoinen pedagoginen dokumentointi on tärkeä työmenetelmä varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arvioinnissa sekä laajemminkin toiminnan arvioinnissa.